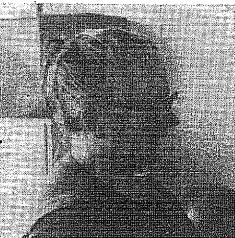

OSOBNOST VEDOUCÍHO

Výňatky z dánské knihy T. B. Jensenové *Dramatisk Leg* (Dramatická hra), Kodaň 1969

V okamžiku, kdy neznámý vedoucí otvírá dveře, je přijímán skupinou jako jednotka. Tento obrázek „jednotky“ se během krátké doby rozdrobí do mnoha detailů. Je vedoucí malý, nebo velký? Je sebejstvý, nebo nesmí? Jak patří asi žít? Jaký je jeho pohled? Jeho hlas? Jeho řeč? Jeho mimika a pohyb? Jaké je jeho obléčení a jaké barvy má rád? Mnohé detaily se budou odvrátit trvavě během doby. Kolikpak pozornosti věnuje asi každému jedinci? Ale nejdříve působení vedoucího bude mít vliv na skupinu. Atmosféra a kontakty sestavují ze souhru mezi vedoucím a skupinou. Mladý muž, který se stane vedoucím ve skupině deseti let dětí, vyvolá jiné pocity než starší žena-vedoucí

SÁRKA ŠTEMBERGOVÁ

ve skupině menších dětí. Muž mezi mladými muži je přijímán jinak a zažívá také jiného než žena mezi mladými muži a obráceně. Jako vedoucí má člověk fakticky následek jen mezi mládeží svého pohlaví, hlavně v určitých situacích. Někdy se to však může stát i v handicapem. Vedoucímu jako dospelej ženy menší skupinu teenagerů, pak nás žárem může počít vzdubit u divek žárlivost. Ale ve stejném situaci se můžeme stát dokonce idolem, který je napodobitelný. Nemůžeme ani popsat neuveritelné množství různých kombinací. Vyzvedneme-li skutečnost, že samo pohlaví také spoluvelvýplňuje atmosféru, v níž pracujeme, pak je jedno jistě: čím více všichni ve spojení se svou situaci vedoucemu, tím lépe se asi vystříháme počít.

* * *

Vždycky se můžeme vyhnout

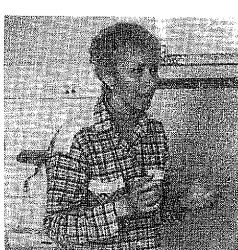
těžkostem, dostaneme-li celou skupinu do aktivit. Můžeme byt třeba unavení, směšní, bez fantazie. Snad jsme měli doma s rodinou mrzutost. Také se mohou vyskytnout problémy s kolegy na pracovišti. A za hodinu se nám přece podaří vynovat něco fyzického, ale i psychický stav vedoucího. Do hodiny musí přijít dobré náladové a vyzařovat dobrou náladou. Vyhliadka na to, že se to podaří k všeobecné spokojnosti, je velká. Ale je-li skupina unavená, otupělá a iritovaná, pak si ani nejlepší učitel neví rády... Jestliže jsme přestali, musíme se rychle zklidnit. Skáče rovnou do žákovských problémů. Připravených plánů a „červené hodiny“ se musíme až na další vzdát. Musíme vycítit, co zapůsobilo na skupinu nebo na někoho ze skupiny. Přátelské popovídání v napjaté atmosféře působí uklidňujícím způsobem. Ulehčíme svému srdci a vytvoříme dobrou atmosféru pro to, abychom se mohli zasmát. Někdy můžeme problémy, které nám vytvořily konflikty nebo nepřejemnosti, použít jako výchozí bod pro dramatickou improvizaci. Když se „dost vyhájíme“, můžeme se snad stáhnout zpět nebo docela zmizet.

Skupina, která žije v dobré poloze, může přimět unaveného a malomyslného vedoucího k tomu, aby se probral, za předpokladu, že únavá je u něj jen výjimkou. Jsme-li konstantně ve špatné náladě, postrádá skupina atmosféru, „duchu“, nebo jí nikdy neměla..., a tak tu něco postrádá.

Motivace žáků má velký význam pro výsledek práce s dramatickou hrou. Je-li „nucaná“, pak ji nemůžeme rozbrousňovat, protože to by byl velmi obtížný start. A tady má vedoucí za úkol vytvořit takovou uvolněnou situaci, aby se všechni cítili žákům vedení. Různé stáří žáků a sociální postavení vyžadují různého vedoucího. Děti, kteří se někdo, kdo si neříše být spolučastníkem, můžeme ho uvolnit. Ale ve většině případů se chtějí všechni žáci podlet na práci. Pocit z toho, že každému je „dovozeno hra s sebou“, má velký význam pro každého jednotlivce. Jestliže skupina žáků nese stává výlučně z „dobrovolných“ žáků, může mít právo ti „vymýt“ být pasivní.

Složení skupiny vždycky kolísá, a proto je nemožné sledovat určitý „systém“ rokokové.

Práv tak jako kuchařský předpis je jen inspirací, je to stejně i se systémy. Čteme o tom nebo jsme při tom a zkoušíme to, co nám souzinni s vlastními impulsy v naší skupině. Dále a dále si přizpůsobujeme „recepty“ podle své chuti, až najed-

EVA POLZEROVÁ

nou je to náš vlastní recept. Vedouci zkouší, přetváří a obnovuje mnohé impulsy, které přijal za své. Držíme-li se o rokokové zcela určitého systému, je tu nebezpečí, že najednou zůstaneme stát. Zívá a inspiruje spolupráce mezi vedoucím a žákovskou skupinou je právě tím hlavním. Oboustranné impulsy, nárazy a experimenty nám vyrostou v něco živého a nového. Každá inspirace je hodnocena podle osobního vlivu a citu vedoucího, ale je přetvářena skupinou žáků. Proto je to tak napínává být vedoucím. O stejném předmětu můžeme pojednávat krok za krokem vzhledem k různým způsobům: asociace žáků, temperament a předmět na němž spolupracujeme, dává nový obsah, nové perspektivy. Předmet se přetváří na základě vlastních žákovských zážitků a užovených zkušeností. Sestavujeme skupiny působí na pracovišti formou vedoucího. Různé stáří žáků a sociální postavení vyžadují různého vedoucího. Děti, kteří se někdo, kdo si neříše být spolučastníkem, můžeme ho uvolnit. Ale ve většině případů se chtějí všechni žáci podlet na práci. Pocit z toho, že každému je „dovozeno hra s sebou“, má velký význam pro každého jednotlivce. Jestliže skupina žáků nese stává výlučně z „dobrovolných“ žáků, může mít právo ti „vymýt“ být pasivní.

Složení skupiny vždycky kolísá, a proto je nemožné sledovat určitý „systém“ rokokové.

děti ze srdečného a klidného prostředí domova, pak mají jiné vystupování než děti, které žijí v citově chladném a neklidném domově. Nemůžeme tu však věst zcela jasnomu hranici. Zpravidla to vždycky bude určitá směs žáků. Skupina, která převažuje, však může být rozhodující pro její uvedení do činnosti. Ve všech skupinách najdeme vždy děti hodící se k sobě sociálním prostředím. Ale často také méně se hodící, agresivní a destruktivní. Sociálně se mohou v rádiit, aniž ztrácejí svou osobnost. Mohou být členy pozitivními, spolupracujícími a zprostředkovujícími. Pro vedoucí je těžší přizvat asociální děti a přimět je k tomu, aby se staly společenskými. Takoví žáci mohou zkrifit plány druhým a zhoršit možnosti cesty k cíli. Nebudeme-li se lidit podle jejich názorů a návrhů, mohou

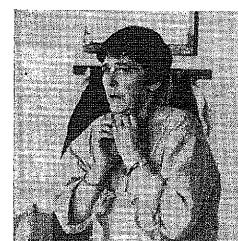

MILADA MASATOVÁ

se stáhnout do pozadí, urazit se, začnou stagnovat a budou se cítit „vyřazováni“. Jejich negativní postoj se může stát dominantním. A taková situace může vyvítat těžkosti pro celou skupinu. Jestliže učitel máže přideřit roli, v níž spátný zájem může prozít část svých agresivních a současně může svou hrou ziskat úspěch, je to přiležitost pro to, aby byl vřazen mezi ostatní ve skupině. Všeobecně však nemůžeme milovit o terapeutickém jednání, ale jen o určitém požadavku vzhledem k dramatické hře.

A pak jsou tu dominantní žáci: Mohou se slovem i svým chováním zmocnit situace a zastavit výkony ostatních žáků. Jsou-li nejistí a stále si příliš uvědomují sami sebe, pak jim asi dominantní role může vrátit určitou rovnováhu. Spontánně dominantní nemají potřebu být asociálními a nemusejí samy sebe nezdravě prosazovat. I když tak působí, byvají často pro druhé žáky velmi inspirativními partnery. Ale musejí se naučit

těžkému umění sebevzdávání... A to může být těžké, zvláště když v nich všechno vře. Vedoucí má dobrou možnost pomáhat nadaným v tom, aby se trochu víc odhalili. Musejí si zvyknout akceptovat rytmus druhých. Spontánně dominantní žáci mohou být velkým akti-

SOŇA PAVELKOVÁ

vem ve skupině, skupina není jejich fantazii a iniciativu, ale zároveň se jí tito žáci musí přizpůsobit.

A dále jsou také pasivní žáci – ti „dobré obětování“ žáci, kteří se nesmí projevit. Vedoucí musí být pozorný na mnohy proměnlivý ústínek, jenž jsou členové skupiny vystaveni. Dělení skupiny nesmí být konstantní. Také pasivní, úzkostliví a vystrašení žáci s časem očasnu mohou otevřít a projevit se. Záleží na vedoucím, jak doveď žáky věst a vytvářet atmosféru. V práci s dramatickou hrou musí být spolehlivý pedagogem, aby je jestě nebezpečnejší než bez spěch nebo rychlosti. Vedoucí je po celou dobu skupině k dispozici. Drží se však, pokud je to možné, zcela v pozadí; ponejvíce funguje jako poradce, když žáci pracují pomalu nebo potřebují praktické nebo jiné impulsy.

Hlavní musí být žákův emocionální zážitek s různými formami hry. Chvala a kritika od vedoucího skupiny nebo jednotlivého žáka může být jen spojením článkem v práci. To podstatné musí přinést dramatická hra sama o sobě: osobní projekce všech okolností.

Můžeme věbec formulovat, jaký má být „dobrý pedagog“? Sová, Věřím tomu, že být „dokonalým pedagogenem“ je jestě nebezpečnejší než bez spěchu nebo rychlosti. Vedoucí je po druhém lidem, když člověk zůstane sám sebou, se všeemi přednostmi a všemi chybami, které má. Určitá otevřenosť, pružnost, trocha fantazie a smyslu pro humor neškodí. Máme-li stejný názor jako druži, pak to usnadní práci. Počit úspěšnosti je nepostradatelný. Můžeme se divat a bavit si, když jsme sami směšní. Může to být určitá doba, kdy se nám všechny věci dobre dají, kdy sami cítíme, že jsme prostě na určité výši. Ovládáme situaci. A pak zase přijde doba, kdy jsme nespokojení sami se sebou i se skupinou.

Mohou přijít i takové chvíle, když viditelné nitky se sbíhají v rukou vedoucího, nejmíne být na žáky příliš přísní. Složení nepovídají skupiny (projev, složení, rozvrstvení) působí na žáky tak, že nejsou významní na to, aby předem stanovili typy nebo řešení. Můžeme jim zadat zcela jednoduchou pantomimickou etudku, např.: Dosta-

neš dopis – otevřeš ho – přečteš ho. Jestliž z něj budeš mít radost, zlost, nebo ti bude lhostejný, to si musíš rozhodnout sám. – Zpisob, jak řeší žálu, to, jak vezme dopis do ruky, jak jej otevře, vytáhne z obálky, jak je čte a dává najevo své pocit – dává možnost k zcela individuálnímu způsobu projevu. Stejný úkol může být předveden i druhým žákům. Každý má jiný obsah, přiblížený výjádkem, i když volí stejně řešení. Držení žáka, jeho chůze, způsob mimického vyjádken, a koncentrace, všechno je jiné. Žáci mohou být dobrou oporou, když si myslíme, že nám všechno jde trochu moc ztěžka. Ale i když jde všechno hladce, musíme si vytvořit určitou linii, podle níž chceme pracovat.

Někdy, jsme-li hůře naloženi, dokážeme se přinutit k tomu, aby se skupinu projevila. I když sponzorost a fantazie je to hlavní, může vedoucí sledovat svou „červenou nit“, svůj plán, podezírávajíme jednotlivé předem stanovené kroky, to záleží na potřebě žáka i na přání vedoucího. Vedoucí hledí mluveného projektu (OKS, Gottwaldov 1982 a další vydání).

JINDŘICH DELONGOVÁ — K činnosti žákovských kroužků loutkového divadla. Kartotéka pro loutkáře (UDPM JF, Praha 1984)

SONJA PAVELKOVÁ — Dramatická výchova (KKS, České Budějovice 1983 a další vydání)

MILADA MASATOVÁ — Cvičení a hry s předměty (in Kapitolu z praxe dramatické výchovy, KKS, Ostrava 1982)

EVA POLZEROVÁ — Dětské verše jako podnět pro rytmický pohyb, písání a malbu (praktikaci) (in Katalogu z praxe dramatické výchovy, KKS, Ostrava 1982)

JINDŘICH DELONGOVÁ — K činnosti žákovských kroužků recitačno-dramatických (UDPM JF, Praha 1984); Vezměte do ruky knihu. Dětská literatura jako inspirace pro dramatickou hru s dětmi (KKS, Brno 1988)

SILVIA MACKOVÁ a DANNA SVOZILOVÁ — ditto

Někdy, jsme-li hůře naloženi, dokážeme se přinutit k tomu, aby se skupinu projevila. I když sponzorost a fantazie je to hlavní, může vedoucí sledovat svou „červenou nit“, svůj plán, podezírávajíme jednotlivé předem stanovené kroky, to záleží na potřebě žáka i na přání vedoucího. Vedoucí hledí mluveného projektu (OKS, Gottwaldov 1982 a další vydání).

SÁRKA ŠTEMBERGOVÁ — Technika řežby starších dětí (OKS, Přibramí 1980 – 2. př. přeprac. vyd.)

VÝRAZOVÁ HLEDISKA MLUVENÉHO PROJEVU (OKS, Gottwaldov 1982 a další vydání)

HANA BUDÍNSKÁ — K činnosti žákovských kroužků loutkového divadla. Kartotéka pro loutkáře (UDPM JF, Praha 1984)

SONA PAVELKOVÁ — Dramatická výchova (KKS, České Budějovice 1983 a další vydání)

MILADA MASATOVÁ — Cvičení a hry s předměty (in Kapitolu z praxe dramatické výchovy, KKS, Ostrava 1982)

EVA POLZEROVÁ — Dětské verše jako podnět pro rytmický pohyb, písání a malbu (praktikaci) (in Katalogu z praxe dramatické výchovy, KKS, Ostrava 1982)

JINDŘICH DELONGOVÁ — K činnosti žákovských kroužků recitačno-dramatických (UDPM JF, Praha 1984); Vezměte do ruky knihu. Dětská literatura jako inspirace pro dramatickou hru s dětmi (KKS, Brno 1988)

SILVIA MACKOVÁ a DANNA SVOZILOVÁ — ditto

IDEÁLNÍ PORTRÉT VEDOUCÍHO

seznam kollokvium seminaristů na krajinské přehlídce dětských divadelních a loutkových souborů Táborová práce 1984. Ideální vedoucí:

- musí být vyučován,
- měl by být důstojný,
- měl by mít respekt,
- měl by být spolehlivý,
- měl by rozumět dětem,
- měl by respektovat věkový zvláštnostní hře,
- měl by si umět hrát si na cokoliv a s čímkoliv,
- měl by být stále tak trochu dítě-
- měl by být dobrý kamarád,
- měl by mít důstojnou ústu,
- měl by mít správný humor,
- měl by mít nášvnu dávku toleran-
- měl by být nadaný a měl by být
- měl by být důstojný,
- měl by mít organizátorické talent,
- neměl by ztrácet úsměv a nervy,
- měl by být důvěryhodný a trpělivý,
- měl by být silný,
- měl by mít schopnost zaujmout a nezaujmout zájemnice,
- měl by mít vhodné využití životních zkušeností,
- měl by být iniciátorem, ale ne diktantem,
- měl by mít fantazii,
- měl by být nápaditý, vynalezavý,
- měl by mít všechno křikovný,
- měl by umět hrát na hudební nástroje,
- měl by být když ne vzdělaný, tak ale společně vzdělatelný.

MILOSLAV DISMAN — Receptář dramatické výchovy (SPN, Praha 1976 a další vydání)

JOSEF MLEJNEK — Dětská tvorivá hra (KKS, Hradec Králové 1981)